

Túžba po Bohu a smäd po živote

Ž 42–43 (41–42)

Ján Ďurica SJ

Žalm 42(41) Túžba za Pánom

1 Zbojmajstrovi. Poučný chudlospev Koreho synov.
2 Ako jeleň dychtí za vodou z prameňa,
tak moja duša, Bože, túži za tebou.
3 Po Bohu žízni moja duša, po Bohu živom;
kedyže už prídem k nemu a uzriem Božiu tvár?
4 Slzy sú mojím chlebom vo dne i v noci,
keď sa ma deň čo deň spytujú: „Kdeže je tvoj Boh?“
5 Duša sa mi rozplýva pri spomienke,
ako som putoval ku vznešenému stánku
a vstupoval do domu Božieho
s radosným plesaním a s piesňou ďakovnou
uprostred zástupov sláviacich sviatky.

6 Prečo si smutná, duša moja? A prečo sa chveješ?
Dúfaj v Pána, lebo ho ešte budem velebiť,
moju spásu a môjho Boha.
7 Moja duša je skormútená;
preto si spomínam na teba
pri Jordáne a Hermone a na vrchu Mísar.
8 Hlbina hlbine sa ozýva na hukot vodopádov;
všetky tvoje krútnavy a prívally prešli ponad mňa.
Vo dne mi svoju milosť udeľuje Pán.
9 V noci mu zasa ja spievam
a modlím sa k Bohu môjho života.
10 Hovorím Bohu: „Ty si moja opora;
prečo na mňa zabúdaš?
A prečo mám chodiť smutný,
keď ma sužuje nepriateľ?“
11 Sľa by mi kosti drvili,
keď ma moji utláčatelia tupia,
keď sa ma deň čo deň spytujú: „Kdeže je tvoj Boh?“

12 Prečo si smutná, duša moja? A prečo sa chveješ?
Dúfaj v Pána, lebo ho ešte budem velebiť,
spásu mojej tváre a môjho Boha.

Ž 43(42) Túžba za chrámom

1 Súď ma, Bože, a rozhodni môj spor s neverným ľudom;
zachráň ma pred zločincom a úskočným človekom.
2 Veď ty, Bože, si moje útočisko.
Prečo si ma odohnal
a prečo mám chodiť smutný, keď ma sužuje nepriateľ?
3 Zošli svoje svetlo a svoju pravdu;
ony nech ma sprevádzajú a privedú
na tvoj svätý vrch
a do tvojich stánkov.
4 I pristúpim k Božiemu oltáru,
k Bohu, ktorý ma naplnia radosťou i plesaním,
a citarou Ťa, Bože, môj Bože, zvelebím.

5 Prečo si smutná, duša moja? A prečo sa chveješ?
Dúfaj v Pána, lebo ho ešte budem velebiť,
spásu mojej tváre a môjho Boha. (SV. PÍSMO. Rím 1995)

42(41) Nářek levity ve vyhnanství

1 Sbormistrův. Báseň Korachových synů.
2 Jako prahne laň po pramenité vodě,
tak prahne má duše po tobě, můj Bože.
3 Má duše žízni po Bohu, po živém Bohu,
kdy půjdu a spatřím Boží tvář?
4 Mé slzy jsou mi chlebem ve dne, v noci,
vždyť já po celý den slyším, jak se říká: Kde je ten tvůj Bůh?
5 Ano, vzpomínám si a má duše ve mně přetéká,
ubíral jsem se pod střechu Převelikého,
k domu Božímú,
vprostřed radostného křiku, díkyvdání,
vprostřed ruchu slavnosti.

6 Proč bys, má duše, umdlávala a sténala nade mnou?
Doufej v Boha: zas mu budu vzdávat díky,
On je spása mé tváře 7 a můj Bůh!
Má duše ve mně umdlévá,
a tu se rozpomenu na tebe:
od jordánské země a od Hermonu, na tebe, pokorná horo.
8 Propast volala propast za hluku tvých stavidel
a spousta tvých přívallů a tvých vln
přese mne se přelila.
9 Jahve sesílá svou milost ve dne
a dokonce i v noci,
ona mi vnuká zpěv, jenž je modlitbou k mému živému Bohu.
10 Řeknu Bohu, své skále: proč na mne zapomínáš?
Proč bych měl odcházet ve smutku,
nepřítelem sklíčen?
11 Jsem k smrti zasažen ve svých kostech,
mí protivníci mě urážejí
a opakují mi po celý den: Kde je ten tvůj Bůh?

12 Proč bys, má duše, umdlávala a sténala nade mnou?
Doufej v Boha: zas mu budu vzdávat díky,
On je spása mé tváře a můj Bůh!

43(42)

1 Suď mě, Bože, obhajuj mou při proti lidem bez lásky;
od proradného a zvráceného muže mě vysvobod.
2 Ty jsi Bůh mé síly:
proč bys mě odvrhoval?
Proč bych měl odcházet ve smutku, nepřítelem sklíčen?
3 Sešli své světlo a svou pravdu,
ty mě povedou,
přivedou mě na tvou svatou horu,
až do tvých příbytků.
4 A půjdu k Božímú oltáři,
až k Bohu své radosti.
Budou plesat, na harfě ti vzdávat díky, Bože, můj Bože.

5 Proč bys, má duše, umdlávala a sténala nade mnou?
Doufej v Boha: zas mu budu vzdávat díky,
On je spása mé tváře a můj Bůh! (JB ŽALMY. Praha 1998)

SITUOVANIE ŽALMU

„Žalm 42 a 43 treba čítať ako jednu skladbu“¹ elohistických žalmov (zväčša Elohim namiesto JHWH), ktorých redakcia bola uzavretá okolo r. 300 pred Kr. Obe časti sú nielen spojené refrénom (42,6.12; 43,5), ale aj obsahovo sú zostavené ako jeden žalm, ako žalospev jednotlivca, načo poukazuje spoločný pokyn v nadpise v Ž 42,1 (chýba v 43,1!) s určením: „Chormajstrovi maskil“ (umelecký spev) od Korachovcov.² Sú uvodom do Druhej knihy Žalmov.

Autorom Ž 42 je jeden zo synov Koreho (Nm 16,1n; 1 Krn 25,6). Rod Kore prežil aj babylonské zajatie, preto pri označení autorstva Koreho synov nemáme vždy zodpovedanú otázku, kedy ktorý žalm vznikol. Im sa pripisujú žalmy 42–49 (s vyňatím Ž 43) a 84–89 (s vyňatím Ž 86).³ Ich žalmy sú obsahovo, štýlovo najkrajšie skladby starozákonnej lyriky; precítenou láskou lipnú ku svätostánku a ku Svätému mestu. Žalm 42 najpravdepodobnejšie vznikol za čias niektorého bezbožného judského kráľa, keď služobníci chrámu boli vyhnaní a hľadali útočisko mimo hraníc Judského kráľovstva. V tomto prípade by išlo o kraj okolo Hermonu, o najsevernejšiu časť prisľúbenej zeme.⁴

Pre porozumenie Ž 42, prípadne aj 43, je dôležité poznať autorov osobný celoživotný údel i polozenie, v ktorom sa práve nachodí. Je to človek levitského pokolenia z kňazského kmeňa v Izraeli. Dôkazom je nadpis 42,1 aj tematicky verš celého žalmu (43,4). A zdá sa, že ide o kňaza, ktorý dosiahol v Jeruzaleme vysoké postavenie a vplyv (42,5); keď sa rozpomína na niekdajšie liturgické slávnosti v chráme, vraví, že kráčal v hustom zástupe a viedol ho do Božieho domu. Ale v tejto chvíli je modliaci sa vo veľkej tiesni, obkľúčujú ho nepriatelia a osočovatelia, bezbožní sa mu vysmievajú. Dôvod, prečo ho bolí srdce, z čoho sa zrodila aj táto pieseň túžby po Bohu a po oltári, je ten, že ho vyhnali zo Svätého mesta, takže žije vo vyhnanstve. Vykladatelia predložili najrozličnejšie domnienky, do ktorej doby dejín Izraela treba umiestniť toto vyhnanstvo vyššieho kňaza. Stalo sa to vtedy, keď Absolon prenasledoval Dávida? Za pohrôm exilu alebo za čias Makabejcov? K istote sa nemožno dopracovať, istý je fakt, že túto pieseň zložil nejaký kňaz, keď bol vyhnancom (42,7b). Autor piesne vysiela k Bohu svoju spomienku z krajiny pri Jordáne, z pohoria Hermonu, z vrchu Misar. To by bolo okolie obce Banias, neskoršej Cézarey Filipovej. Keby to bolo tak, bola by pozoruhodná zhoda, že tento starozákonný kňaz sa prvý raz modlil svoj žalm tam, kde neskôr Ježiš vyslovil svoje veľké proroctvo o Cirkvi (Mt 16,13–20).

¹ *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, ed. Waldemar Chrostowski, Warszawa: Verbinum, 2000, s. 718.

² H. JAUSS, D. BAUER et al., *Die Melodie des Glaubens: Psalmen*, Stuttgart: Verl. Kath. Bibelwerk, 1991, s. 58.

³ *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, s. 717.

⁴ *Sväté písmo*, Rím: SÚSCM, 1995, s. 1050.

EXEGÉZA

Čo do obsahu, túto pieseň ovláda jedna myšlienka, túžba po Bohu, a to po Bohu liturgického zjavenia, ktorý dokazuje svoju moc a lásku pri svätých obetných službách v chráme. V jednotlivých slohách pristupujú aj myšlienky a city, ktoré sa družia k hlavnému námetu ako svojrázny prínos jednotlivých slôh. V prvej slohe je to skôr citlivá spomienka na niekdajšie svätoradosné dni pri bohoslužbách v chráme, v druhej sa ozýva nárek plný dôvery a v tretej plesajúca nádej, pevná úfnosť, že onedlho znovu bude pri oltári Pána.

ŠTRUKTÚRA

Tento dvojité žalm možno teda rozdeliť do troch častí:

1. Túžba po Bohu a po oltári – bôľna spomienka (42,1–6)
2. Túžba po Bohu a po oltári – nárek plný dôvery (42,7–12)
3. Túžba po Bohu a po oltári – plesajúca dôvera (43,1–5)⁵

1. Túžba po Bohu a po oltári – bôľna spomienka (42,1–6)

Žalmista prahne po Božej blízkosti ako laň, jelenica (niektorí prekladajú jelen), ktorá v horúcom lete dychtí po potoku, z ktorého by sa napila čerstvej prúdiacej vody. Svätopisec predkladá „obraz krotkého zvieraťa, ktoré medzi riečnymi skaliskami márne hľadá niečo vlahy. Svoju túžbu prirovnáva k takej životnej potrebe zvieracej matky, ktorá potrebuje vodu tým viac, že pleká svoje mláďa.“⁶ Obraz názorne vyjadruje, že Boh je nielen zdrojom občerstvenia, ale aj života. On je „živý Boh“. Žalmista tým nepriamo polemizuje s tými, ktorí sa utiekajú k mŕtvym modlám.

Túto obživujúcu a zachraňujúcu Božiu moc okusoval žalmista pri bohoslužbe v chráme; preto túži, aby tam smel znovu prísť. Príslušné hebrejské sloveso (*b-w-*) tu označuje „slávnostné vstúpenie do svätyně“ (porov. 118,19). „V Starom zákone výraz uzrieť Božiu tvár chápu ako prítomnosť vo svätyni, kde sa uchovávala archa zmluvy, na ktorej bol Boží trón (Ex 23,17; 34,23; Dt 16,16; 1 Sam 1,22; Ž 84,7).“⁷ Hoci Biblia jasne hovorí, že človek nemôže Boha vidieť (Ex 33,20), až Nový zákon blahoslaví ľud čistého srdca, že budú Boha vidieť (Mt 5,8).

Nie je povedané, čo žalmistu od Boha odlučuje. Zo súvislosti vyplýva len toľko, že žije medzi nepriateľmi, ktorí mu neustále kladú ironickú otázku: „Kde je tvoj Boh?“ Tak sa pýtajú pohania (79,10; 115,2; Joel 2,17) i spreneverený ľud (Mt 27,43) (porov. Preklad a výklad 176). Žalmista je stiesnený od horiacej túžby po svätyni a jej oblažujúcej prítomnosti. Nemôže ani spať, pokrmom sa mu stali slzy, tým naznačuje svoju trpkú bolesť. Spomína na krásne a požehnané dni vo svätyni. Výsmech svojho prostredia chce zmariť touto utišujúcou spomienkou. Ovládajú ho rozličné

⁵ G. CLOSEN, *Mystérium Svätého písma*, Trnava: Dobrá kniha, 1996, s. 285–295.

⁶ M. STANISLAV, *Žaltár*, Trnava: SSV, 1948, s. 192.

⁷ *Ibid.*, s. 193.

city, neistota a žiaľ, že Pán privolil takéto položenie; ale napokon zvíťazí viera a nádej. Dúfaj v Pána, lebo ho ešte budem velebiť. Dôvera v Boha mu dáva istotu, že všetko stratené obnoví a že bude môcť velebiť Pána, svojho Spasiteľa.

2. Túžba po Bohu a po oltári – nárek plný dôvery (42,7–12)

Nádej je zvláštna. Raz potešuje, inokedy opúšťa. Žalmista znovu upadá do starej bolesti. Keď myslí na zašlé dni, bolesť mu zviera srdce. Svoje spomienky a túžbu po svätyni vysiela od Jordánu a Hermonu (horstvo asi 30 km dlhé a dosahuje výšku 2760 m). Misar (malá hora) je pravdepodobne dnešný Zá'órah, 3 km južne od Baniás, kde je najväčší prameň Jordánu.

Priehľbeň volá priehľbeň. – Jordán má vo svojom horskom toku mnoho vodopádov. Tak ako voda, ktorá sa s hukotom valí zo skaly dolu do krútnavy, aby po krátkom pokojnejšom toku znova vytvorila vodopád, tak je to aj v žalmistovej duši. Vlna bolesti nasleduje za bolesťou. Všetky tvoje krútnavy a prívaly prešli ponad mňa (porov. 18,5), ale po týchto úderoch žalmista nezúfa, silný na duchu dôveruje v Pána, že zmení jeho bolesť na radosť, že znovu príde do Jeruzalema a tam oslávi svojho Boha piesňami ako to bývalo inokedy. Výrazy deň a noc označujú dlho trvajúci čas. Žalmista sa stále modlí, aby ho Pán priviedol na svätý vrch Sion. Modlitbou prekonáva zatrpknutosť a horkosť duše. Jeho najväčšou bolesťou je výsmech nepriateľov, lebo tento výsmech sa dotýka priamo Boha, v ktorého on dúfa, v ktorého verí a ktorému chce ako dosiaľ verne slúžiť. Žalmista vie, že Pán svojich skúša, na čas nechá prevládnúť aj zlobe, bezbožným, ale napokon zvíťazí Boh a s ním aj jeho verní.⁸

3. Túžba po Bohu a po oltári – plesajúca dôvera (43,1–5)

Žalmista vyslovuje prosbu, aby Boh rozsúdil jeho vec a zastal sa ho. Vedie spor s ľuďmi, ktorý nepozná milosrdenstvo, a stojí proti nemu aj akýsi jedinec „záľudný a podlý“. Nič bližšie sa o nich nedozvedáme, ale hebrejský výraz *gój* (= národ) ukazuje, že sú to príslušníci bezcitného, nepriateľského spoločenstva (porov. 42,7). Žalmista očakáva pomoc len od svojho Boha, aby sa mu prejavil svojím milosrdenstvom a vernosťou a dal zažiariť svojmu svetlu (43,3) v nočných temnotách (porov. 42,9), ktoré ho obklopujú. Ostáva mu tajomstvom, prečo práve spravodlivého opustil? Prečo dovolil, aby zlosynovia triumfovali, prečo nezakročil, aby jeho ctiteľia ostali v blízkosti svätyne? Prečo dopúšťa na spravodlivého trpkú skúšku, tieseň, zatiaľ čo bezbožníci víťazia a naďalej utláčajú verných ctiteľov Pána. Prosí o svetlo a pravdu. Táto dvojica symbolizuje spásonosnú silu a moc Božiu, ktoré človeka vedú i v tmách zmätkov a bolesti a pripomínajú mu Božiu nemeniteľnosť a stálosť (porov. Jób 29,2n). Svetlo a oddanosť ho dovedú až na svätú horu, k Božiemu príbytku (porov. 46,5; 84,2; 132,5.7). Navyše sa teraz žalmista zmieňuje o oltári (43,4), na ktorý položí obeť svojej chvály a bude ju sprevádzať hrou na hudobnom nástroji. Mohutne znie oslavný liturgický výkrik Bože, môj Bože.⁹

⁸ Ibid., s. 195.

⁹ *Starý Zákon 9: Žalmy*, Praha: Kalich, 1975, s. 179–180.

Ž 43 sa končí rovnako ako Ž 42, refrénom vyjadrujúcim nádej, ba istotu o zachraňujúcej Božej moci (Ž 42,12; Ž 43,5).

APLIKÁCIA

Liturgická tradícia uplatňovala túto žalmovú túžbu po Bohu (Ž 42,3,6–7.10) v zmysle Kristovej modlitby v Getsemanskej záhrade („Moja duša je smutná až na smrť,“ Mt 26,38; Liturgia hodín, ranné chvály, pondelok a útorok Svätého týždňa). Sv. Augustín dosvedčuje ešte druhý prúd tradície, že tento žalm je modlitbou katechumenov pred svätým krstom (odtiaľ až do dnes na Bielu sobotu, keď sa svätí krstná voda, veriaci spievajú slová tohto žalmu). Obraz lane či jeleňa pri prameni (v. 2) je najčastejšou témou v kresťanskej ikonografii krstu. Nemožno tiež prehliadnuť vzťah druhého verša k milosti viery, o ktorej hovorí Pán Samaritánke (Jn 4,6–15), a k Duchu Svätému (Jn 7,38–39; Liturgia hodín, čítanie na sviatok Božieho Tela). Cirkev žalm používa aj na vzbudenie túžby po nebi (Jn 16,20; Liturgia hodín, ranné chvály v 2. týždni a tiež v oficiu za zosnulých). Pre nás vyjadruje žalm postoj kresťanského života, čo jadrne vyjadruje modlitba na 21. nedeľu obdobia cez rok: „Pane pomôž nám milovať, čo prikazuješ, a túžiť po tom, čo sľubuješ, aby uprostred pomínuteľných vecí tohto sveta naše srdcia boli upriamené na nebo, kde nájdeme opravdivú radosť.“ Žalm je pútnou piesňou života (Jn 2,19n; Mk 14,58; Zjv 19,7.9; Mt 26,29).

Ž 42 sa vzťahoval predovšetkým na krst; jeho dokončenie v 43. žalme sa vzťahuje najmä k oltáru, teda ku Kristovej obete na kríži a jej sprítomneniu v Eucharistii. Oltár je obrazom Krista Pána, uholným kameňom Cirkvi (1 Pt 2,4–5); porov. Inštrukciu z 25. marca 1967 o sv. omši *Eucharisticum mysterium* 24). Pre nás je žalm dobrou osobnou prípravou na sv. omšu, útechou v utrpení a oživuje našu túžbu po Bohu vo večnom nebeskom spoločenstve.¹⁰

¹⁰ J. Hrbata, *Písne království I*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996, s. 222–224.